

הדף היומני

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומני י"ל ע"י "מדרשית הדף היומני פ"ח"

מסכת עבודה זרה - דף נח נט

עיונים על הדף

ולד ישראלית וגו'

מבואר בדברי רי"ח עכ"ס ועבד הבא על ישראל הוולד ממזר. ועסקנו בנושא זה בעבר, שהרי להלכה נפסק שיחוס ביהדות מתייחס אחר האם, כאשר האם ישראלית הוולד כמות. תוס' בב"ב דף פא לגבי הבאת ביכורים, הביאו את שיטת ר"ת שגר שאמו ישראל אומר "אבותינו", האם יש צד שכאשר אמו מישראל צריך הוא גירות, האם עכ"ס הביא על בת ישראל הולד הולד כשר. אומרת הגמ', אמנם הוא לא ממזר, אולם אינו כשר. אל על מונדר ישראל פסול. (ועי' בגרסת התוס' שלשיטת ר"י אם בא עכ"ס על בת ישראל הולד ממזר כיון שהלכים בחר האם וא"כ בישראל יש ממזר. שאם נלך בחר הגוי בני לא שייך ממזר)

דהורתו ולידתו בקדושה ומתחלתו ישראל גמור היה ולא כגוי שנתגייר. אך אם היה העניין שהגוי לקח את בנו וגדלו בה עצמו כמשפט בני הגויים, ותגדלו בגיות, כה"ג אמרין דאגינאי מילתא למפרע דהורתו ולידתו וחשב כאילו תחלתו גוי גמור. ובאופן זה אינו מותר לבא בקהל עד שיתגייר גירות גמור, דהכי דרשין ליה לקרא את בתך לא תתן לבנו כי יסיר את בך מאחרי, בן בתך דקרוי בך וכישראל מעיקרו מיקרי היינו אם לא יסירנו מאחרי, דאם יסיר את בך מאחרי דמיקרא מגדל אותו גוי כמגדל בין הגויים, הרי למפרע אינו קרוי על בןך. עכ"ל. האבי עזרי סיים דבריו על דברי הרי"ט אלגזי וישימקע הדבר ולא יאמר כזאת ואין לזה שום דבר ומקור בהלכה כלל.

מבואר בגמ' ביבמות (כז), שייחוס הולד לגבי דיני ישראל, מתייחס אחר האם. ולכן אף שהאב גוי הולד ישראל. רצו להוכיח, שלרבינא אם בו עובד כוכבים על בת ישראל הולד כשר. אומרת הגמ', אמנם הוא לא ממזר, אולם אינו כשר. אל על מונדר ישראל פסול. (ועי' בגרסת התוס' שלשיטת ר"י אם בא עכ"ס על בת ישראל הולד ממזר כיון שהלכים בחר האם וא"כ בישראל יש ממזר. שאם נלך בחר הגוי בני לא שייך ממזר)

האבי עזרי עצמו מבאר, את המחלוקת האם עכ"ס הביא על בת ישראל הולד כשר או לא. היות ולמדנו במשנה בקידושין, כל מקום שיש קידושין בעביירה, הכלל, ללכת אחר הפגום. נחלקו האם דין זה נאמר רק בישראל, או אף ביבאת עכ"ס. אם נאמר אף בביבאת עכ"ס, הרי ולד זה, אף שבא מן הישראלית, יש בו פגם מחמת יחוס לאביו הגוי. ואם נאמר שהדין ללכת אחר הפגום, נאמר רק בקידושין של ישראל, א"כ נמצא שהולד כשר ואין מתייחס אחר אביו. (ועי' בעיניי זה בקבוע"ע סי' כ' אות א' ב' ג')

ע"י היטב בתוס' יבמות כג, ויבמות טז, ב. ובביאור הקובה"ע (סי' כ) ועולה שיש ג' שיטות: ולד ממזר. ולד כשר גוי. וולד כשר ישראל. אם הולד הבא מן העכו"ם וישראלית, "לכשר" האם הוא יהודי? (ועי' היטב רש"י קידושין סח, ב. שמבואר שלמד הר"א בדברי רבינא היה כשר והכוונה שעדיין צריך להתייגר. ורק אין בו פסול ממזרות. אולם ע"י במהרי"א בקידושין עה, ב. מה שכתב על דברי התוס' שם ד"ה ורבי ישמעאל שהוא מונדר כישראל גמור.)

בעיר מחוזא נכנס גוי לחנות וביקש לרכוש יין, **אמר לו** המוכר שאין יין, **ראה** הגוי כד על הרצפה הכניס את ידו ו**קשקש** ונמצא שם יין, **נטל ההודי** בכעס את הכד והטילו בתוך חבית, **רבי** התיר למוכר את היין לגוי, **ורב הונא בנו של ר"ב** סבר שהיין אסור, **יצא קול** מבית דינו של רבא להתיר, **ומבית דינו** של ר"ה לאיסור. **כאשר** הגיע ר"ה למחוזא אמר רבא לרב אלקיים שמשו שסיגור את דלת ביתו שלא יטרידו אותו. **בכ"ז נכנס ר"ה ושאלו** מה דין יין שגוי ששכר בו ידו, **אמר לו** אסור, **שאלו ר"ה** והרי אתה הותרת, **אמר לו רבא**, ההיתר היה למכור את החבית לנוכרי ולמעט את ערך היין האסור. **וברבא** חזר בו בעקבות קושיות **שהעלה אביו**, מברייאת ומשמועה, **משמועה** שהרי כמעשה הזה היה בטבריה ובנהרדעא ואסרו את היין שמואל ור"ה. **אמר רבא לאבבי**, הם אסרו לאותם אנשים היות ולא היו בקיאים בהלכות והחמירו עליהם, **תמה אביו** האם בעיר מחוזא בקיאים בהלכות. **עוד תמה אביו** מדברי הברייתא לגבי אחראי על מידות ומשקלות של היין מטעם המלך, **שקדח** חזר בחבית והכניס קש כדי למצוץ מהיין, או שטעם מן הכוס והחזיר לחבית, **חכמים** אסרו את היין. **א"כ תמה אביו** הרי מבואר שאסרו את היין. מבאת הגמ', שאסרו רק בשתייה ולא בהנאה. **א"כ שואלת הגמ'**, מדוע לא נאמר שהיין ימכר כמבואר בשם ר' אבהו, גוי משוגע שנעב בין שחשב שמדובר בחבית יין, **אמרו חכמים** שימכר היין לגוי. ואם אסרו ברישא את היין בהכרח לא רק בשתייה אלא רק בהנאה. וקשה על רבא.

בגמ' ביבמות (טז, ב). בדיון הגרים מתרומד, הביאו תוס' (ד"ה אמוראי) בסוף דבריהם, סברה שעכ"ס הביא על בת ישראל הולד כמותו. היינו עבד או גוי. המהרש"ל (שמ) תמה על הדבר, שלא מצאנו שיטה כזו שהולד מתייחס אחר הגוי. ולכן ביאר שיש חשש שיתנהג כמו גוי.

רי"ח בן ארזק ו**רבי יוסי בן נהוראי** ישבו ושיתו יין, עבר אדם בסמוך אליהם וביקשו שימזוג להם יין, לאחר שמזג התברר שהוא גוי, **אחד** אסר אף בהנאה, ו**שני** התיר אפילו בשתייה. **ביאר רבי יהושע בן לוי**, **מ"ד שאסר** אמר כהגון שהרי אותו נוכרי בודאי הבין שמדובר ביין שהרי אנשים חשובים לא ישיתו שיכר, והתכוון לנסכו. **ומ"ד שהתיר** אמר כהגון, שהרי אמר הנוכרי לא יתכן שביקשו ממנו למזוג להם יין, אלא בהכרח זה שיכר ולא התכוון לנסכו. **ומבאת הגמ'** שהמעשה היה **בלילה** ולכן הגוי לא יכל לראות האם זה יין או שיכר. והיה היין **חדש** ולכן לא הריחו. **עוד מבאת הגמ'** שלא העביר לכלי של גויי אלא מיד מזג לכוסות וכך לא היה מנע מהגוי שלא בהכוונה שאסור, ומגוע היה בכוחו ולא נזרו רבנן בכוחו שלא בכונה.

אולם המהרש"א תמה, וכי אם יתנהג כמו גוי, דינו כגוי. הרי יהיה דינו, כישראל מומר. ולכן נוקט שיטת התוס', שגוי הבא על בת ישראל דינו שהוא גוי. וכך הדין בעבד הבא על בת ישראל, דינו כגוי גמור. והוכיח כך אף משיטת התוס' בקידושין עה, ב.

שאל רב אסי את רי"ח, גוי ששפך מים לתוך היין כדי לתקנו האם אוסר את היין (בלשוננו ששאל לא אמר "יין מזוה" אלא "יין שמסכו עכ"ס"), ע"ש הפוסק "טבחה טבחה מסכה יינה", אמר לו רי"ח שצריך לשאול בלשון רבנן "יין נסך", אין נאסרין מים של רי"ח כדרך שאסרו לזרזר סחור סחור ולא תקרב לכרם. **רב ירמיה** אסר יין מזוג ע"י גוי מחמת הסברא המזכרת **וכן מבואר** שאמרו רי"ח או רב אסי בשם רי"ח.

בגמ' בבכורות (מז, א) מבואר, אם בא עכו"ם על לוויה, ומצד אמו הוא פטר רחם. אין לו דין של חמשה סלעים לגבי פדיון הבן. שואלים השער המלך (אסי"ב פט"ו ה"ג) וברקן אורה (יבמות טז, ב) ובקובה"ע (סי' כז), הרי לשיטת התוס', שעכו"ם הבא על בת ישראל הולד גוי, מה שייך לדון פטור של חמשה סלעים, הרי הוא גוי גמור. ואין עניינו לבכור, ואין עניינו לפדיון.

ר"ל ראה שאוכלים בעיר "בצרה" בבל פירות לא מעושרים, **ואסר** להם עד שיעושרו, שסבר שזאת עיר מקלט המזכרת בפסוק "את בצר במדבר". **ראה** ששותים מים שהשתחוו להם גויים, **ואסר** להם בהנאה כדון ע"י. **כאשר בא לפני רי"ח** אמר לו רי"ח עבוד בגדיך לרן תחזור לבצרה ותתיר להם, שאין זו העיר מקלט האמורה בתורה, ואין מים של רבים נאסרין. **שאמר רי"ח בשם רבי שמעון בן יהוצדק**, אין נאסרין מים של רבים. **ומתנה הגמ'** מדוע מים של יחיד נאסרין הרי הם מחוברים לקרקע. **נוקטת הגמ'** שהמים נתלשו ועבדו להם בעוד שהיו באויר, **ומסקנתה הגמ'** שמדובר שהכה הנוכרי בידו ותלשם ועבד להם, ורק מחמת תולדה במים מותר. (ואין מדובר במים שנתלשו לבדם כדי שנוכח שיטת רי"ח באבנים שנקשרו לבדם שאסורות).

אומר הקרן אורה, שאין הכוונה בדברי התוס', ששיטתם שעכו"ם הבא על בת ישראל הולד גוי, וצריך גירות וכו'. אלא שיטתם היא שדינו כישראל, אלא נקטו שיש סברא זו, שאפשר לקבלה, לפי חלק מן השיטות, שאף כי שאמו ישראלית יש לדון כאן גירות.

רבי חייא בר אבא הגיע לעיר "גבלא" וראה **א**. בנות ישראל שהתעברו מגויים שחלו לצורך גירות אבל לא טבלו. **ב**. ישראל שותים יין שנמזג ע"י גויים. **ג**. אוכלים סוג של קטנית שנעשתה ע"י בישול עכו"ם. ולא אמר להם מאומה. **כאשר בא לפני רי"ח** אמר לו שילך ויכריז **א**. בניהם ממזרים, **מבאת הגמ'** שרי"ח לשיטתו "גר" הוא רק לאחר מילה וטבילה, וכיון שלא טבלו להם גויים, **ואמר רבה בר בר חנה** בשם רי"ח עכ"ס ועבד שבא על בת ישראל הולד ממזר. **ב**. **ינים יין נסך** בשם ריש גלית. על הקטנית שהיא **בישול עכו"ם**, היות ואינם אנשים שבקיאום מצוות. **ור"ה סבר** ש"בישול עכו"ם" האסור, כדברי רב שמואל בר יצחק בשם רב, שדבר **העולה לשלחן מלכים** ללפת את הפת נאסר, והסוג קטנית המדובר לא עולה לר שלחן מלכים, ואסר רק מחמת חומרה ולא מן הדין. (אין היה סובר כפי שהשיטה שהגדרת בישול עכו"ם הוא במה שנאכל מבושל או כמות שהוא, היה צריך לאסור את הקטנית מעיקר הדין).

כאמור אף בתוס' בב"ב יש משמעות שאם אביו גוי ואמו ישראלית, יש לדון בו גירות. שכתבו שם לגבי הבאת ביכורים, מי קורא ומביא וכו'. "אם הייתה אמו מישראל אומר אלוהי אבותינו".

שאלו את רב כהנא, האם מותר לגוי להוליד ענבים לתת, **אמר להם** שאסור מחמת חומרה הרחקה חסור סחור סחור אמרם לגוי שלא יתקרב לכרם. **שאל רב יסא** את רב **כהנא**, מבואר בברייתא גוי שהביא ענבים לתת בסל לא יתגייר אע"פ שהיין מטפף על הענבים, היין מותר. **ביאר רב כהנא** שדבריו היו לכתחילה שלא יביא גוי את הענבים לתת. **אתרוג** נפל לתוך חבית של יין, קפץ גוי והכניס את ידו ותפס את האתרוג שלא ישקע, **אמר רב אשי** נתפסו את ידו של הגוי כדי שלא ישפך יונקר את היין, והטו את החבית עד שישקע היין.

בגמ' ביבמות (כז, ב) הביא מהנתיבות, שעכו"ם הבא על בת ישראל צריך גירות. ומה שנאמר בגמ' בבכורות שדנו האם יש בו חיוב חמש סלעים או לא. היות, וגוי יש לו חייס. א"כ מתייחס הולד אחר אביו הגוי. אולם לאחר שהתגייר, הוא מתייחס אחר אמו הישראלית, א"כ הוא ישראל גמור, וכאשר הוא בכור, יש לדון בו פדיון.

אמר רב אשי, אע"פ שיון נסך אסור בהנאה (ואסור למכורו לגוי), **אבל מותר** ליטול ממון על ההפסד מהגוי שינסך, שהרי זה כמו תשלום עבור איבוד היין. **מקור הדין**, היו מניסך שלא לפני ע"י, אסור. **לרבי יהודה בן בבא** ו**לרבי יהודה בן בתירא**, מותר, **א**. היו מניסכים רק בפני ע"י. **ב**. אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. **למדנו** שיוכל אף לתבוע ערך היין, ממה שאין לו זכות לאסור את שאינו שלו.

וכתב על הדברים באבי עזרי (אסי"ב פט"ו ה"ג), שהדברים תמוהים. ואין להם שום מקום. מה השתנה לגבי הייחוס בין קודם הגירות לבין אחר הגירות. קודם שהיה גוי, התייחס אחר אביו. אחר הגירות, הוא קטן שנולד דמי, ואין לו יחוס כלל, לא לאביו ולא לאמו. ומה שייך לדון כאן שלאחר שהתגייר יש לו ייחוס לגבי דיני בכורה.

ליתן טעם בדברי החמדת שלמה, בגמ' יבמות (מח, ב) תניא רבי חנינא בנו של רבן גמליאל אומר, מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורין באין עליהם, מפני שלא קיימו שבע מצוות בני נח. ר' יוסי אומר, גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, אלא מפני מה מעונין לפי שאין בקיאותו בדקדוקי מצוות.

והשנה הערו"ל שקטע סברו את הכלל שה"ג שנתגייר קטן שנולד דמי. אלא נחלקו, האם גר שהתגייר כקטן שנולד, הכוונה שעתה נולד ואין לו ייחס, למה שהיה פעם גוי. וא"כ כל מה שבאים עליו יסורים זה מחמת חוסר דקדוק במצוות. או שנחשב הדבר, שהיה, כביכול מת, ועתה נולד מחדש. והיסורים באים על הגלגול הקודם.

מעתה, אפסר דעת החמדת שלמה, ש"נתגייר" דינו, כאילו היה בעולם, ועודו גוי וייחוסו לאביו, כדון גוי. לאחר שנתגייר, ואינם דינו מתחדשים כישראל, אולם היות וזנינו שעתה נולד מחדש, ויש לו אף יחס למה שהיה קודם, הרי בפועל הוא בכור לאמו, לכן יש לדון בו בכורה. אמנם לאבי עזרי היה פשוט, נתגייר אין לו שום יחס לזמן שהיה גוי. ודו"ק.

והביא האבי עזרי מהרי"ט אלגזי בבכורות (מז, א אות סה סק"ב) מה שאמרו עכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר. ואפילו קודם שנתגייר כשר, היינו בנוי שבא על בת ישראל בדרך זנות ונתעברה ממנו, ושוב לא יזע הגוי מהולד כלל, ואמו גדלו בתורה ובמצוות כבן ישראל ממש, זככה"ג אמרין דאגינאי מילתא למפרע